

table.³

Res a veure amb aquest castellanisme no té el cat. ant. *travessia*, mer substantiu abstracte format sobre l'adj. *través* (com *follià de foll*, *malaltia de malalt*, *barroeria de barroer*), car significava 'mal, desastre': «--- / mostra's ser dona / --- / foren discrets / --- / los pares avis / qui --- apartaren / de clerecia, / tal *travessia* / e gran destorp», JRoig (Spill, 9960); «--- No desvia, / mas mostra camí per la *travessia*, / per hon se recull delit» en el clàssic poeta valencià de fi S. xv, Verdanza (64).

Cert que no ha deixat d'haver-hi algun ús topogràfic, potser partint sempre de la idea de 'cosa desviada' o 'desdenyable'. Els pescadors del Cap de Creus, l'usen en el sentit de la visual secundària entre les dues que coincidint donen una «senya» de pescadors: «posarà el Forat del Bol pel Blanc del Camalladís, i, *travessia*, el foralló pel Pixat del Moro», llista de senyes dels cadaquesencs l'a. 1882; ja pot ser això el que vol definir el mall. DFgra.: «*travessia*: la distància de una part a altra, mirada de través, de un lloc, encara que sia tot dret». A Pollença es diu dels camins suburbans transversals: «la *travessia* de la Mosca», sortint del caseriu de la ciutat (però per al *travessia* cast., V. infra *travessany*). A la Ribera de Xúquer *travessies* són els camins rústics de direcció transversal: els camins principals del terme de Polinyà són perpendiculars al riu, només hi ha la «*Travessia* de Campins a Benicull» que hi fa excepció (nota de FCortés, 1964), va, doncs, d'E. a O. per espai d'un km.⁴

El cast. *travesaño* i port. *travessanho* és mot poc estès entre les llengües romàniques. No és català: *travessany* és un mer castellanisme, inadmissible, per *travesser*; i tampoc crec que vagi formar part del vocabulari basco-romànic dels nostres Pir. centrals. En tot cas, però, no hi ha allà un «*Llac Travessany*» com porten les Guies (grafia afrancesada, no catalana), sinó el grandios Estany *Travessani* a la capçalera de la vall de Caldes de Boí (pron. *trabesàni*): com indico en la meua monografia d'aquella vall (*Bull. Soc. Onom.* 1984), no és un paral·lel del mot cast., car forma sèrie amb altres NLL, *Peixerani*, *Puirani*, que segons sembla contenen el bc. *andi* 'gran' (*travessa andi* 'desert, travessa gran').

Del que formà part realment és de l'antic vocabulari mossàrab: *itrabāšān*, glossat amb el ll. *sera* 'tancadura, pany' en *RMa.*, 19b, també «biga vel barra» és a dir ja amb el significat de 'barra travessera d'un portal, berrat, tranca', igual que el cast. *travesaño*; *itrabēšān* S. xii, en el cordovès Abencuzman, variant amb inicial deguda a l'estructura fonètica de l'àrab (d'ací *atravesaño* en l'andalús GAHerrera, 1513, i altres, i avui encara cubà i argentí). En cat. s'ha perdut, però en queda una relíquia escadussera en algun poble de Mallorca, evident mossarabisme: a Pollença donen el nom de *karē trəvəsāy* als carrers que formen xamfrà amb un altre de més important (cast. i barceloní *travessia*). *Travessanya*.

Travessura quan el trobem en català antic ens fa l'efecte d'un sorprenent castellanisme, per 'entrema-

liadura' o acció d'un allot *aveciat* que dirien els mallorquins. En realitat, però, tenia un sentit ben diferent del castellà, mal definit pel DAG, car significava 'acte audaç, temerari'. Les que feia Tirant a la cambra de la Princesa imperial, no eren pas criaturades sinó actes d'una audàcia gairebé inscensata, que a punt estigueren de costar-li la vida. Es tracta doncs del matís català de persona travessa=*reversa*, quasi malvada, almenys desaforada (igual que el *travessia* de JRoig).

Quan hi ha el gran rebombori palacià: «Yo no puc pensar que altra cosa sia sinó que Tirant, haurà fet alguna *travessura* en la cambra de la Princesa, e serà vengut a notícia de l'Emperador» (comprovat en l'ed. princeps, amb grafia *-vesu-*, cap. 234=Ag. III, 87, Ri., 685). «Espanyols són grans menjadors de carn; e jatsia que sien grans parlars, e sàpien fer una gran *traversura*, cant s'i prenen, emperò tostemps són estats reputats en altres coses per hòmens grossers --- jatsia que ara se comencen un poc a agüar», Eiximenis (*Terç, NCl.* III, 185.25); «cubrint, / scusant, / desenculpant, / ses oradures / e *travessures*, / friandaries / e lepolies», JRoig (Spill, 9518); «*travessura*: perversitas, versura», Busa-N. En tot cas aquest mot mort i de sentit diferent no podria usar-se per excusar l'escandalós castellanisme *travessura* per 'entremaliadura' etc.

+*Travessúria* dial. pirinenc per 'mal país, paratges intransitables' Olot: «és més una gran barrancada que una vall, vos hi fiquésseu pas: hi ha unes *travessúries!*» (1934). *Travessada*. *Travessadís*. *Travessador*. *Travessament*. *Travessant*. *Travessejar* [Belv.]. *Travessós* [Belv.]: «--- la tempesta --- és lo primer i no pas lo més *travessós* anell de la cadena de sufriments que ---», Verdager (*Colom*, Inèd. Casac. II, 73, n. 3).

De *entravessar-se* en la variant amb *-rs-* és derivat el mall. *entravers* 'contratemp, accident, desgràcia, entrebanc': El diari «*Lo Camp de Tarragona* --- ha tenguda la desgràcia d'ésser denunciat --- Déu fassa que 'n surta franc d'aquest *entrevers*», AMAlcover (*BDLC* I, 1902, 160; id. *BDLC* x, 17); *-rs-* conservada a Mall. com en *reversega* 'ressopó' (supra). No se sap per què ell i els mallorquins escriuen *entrevers* amb *-e-*, car és evident pel sentit que no ve de *veasar* amb *entre*, sinó de *travessar*, *entravessar-se*.

DERIV. en VERT- de l'arrel de VERTERE: *Vertell* «bola com lo puny per a passar la corda en los arbres dels llauts» tort. (Arabia, *Tort. y Rib. d'Ebre, Misc. Folkl.*, p. 170), ja documentat en inv. nàutic de 1331 i altres del S. xv pels DAG. i *AlcM* en la forma *vertey* («5 *verteys* ab 5 *bigotes*», «un cazó de *verteys* e troses desgornides», inventari de les Drassanes, a. 1467 (> cast. *vertello*, *DAut.*).

Dels contextos deduïm que es tractava d'un objecte de forma ben semblant al *vertelb* occità 'pes que se suspèn al fus de filar, per equilibrar-lo': aran. *bertél* (*Vocab. Aran.*, 23) — que s'estén fins a Alòs d'Àneu (Krüger, *Hochpyr.* D, 239) —, Luixon id. (RLR XLV, 442), Comenge *berteil* «peson» (Dupleich, *Par. St. Gaudens*), oc. ant. *vertelb* id. (PDPF), fr. antiq. *verteil*, del ll. VERTICŪLUS dim. de VERTEX, -ICIS 'objecte